

תורת החלומות וחקר החלימה : כתב-עת מקוון

חלומות, חלימה וחוויות שינה. תיאוריות פסיכודינאמיות, תיאוריה יונגיאנית, פסיכוביולוגיה, החלום בתרבות ותרבות החלום . The Israeli Online Journal for the Study of Dreams and Dreaming

חוברת ב ם פרקי הגות

'החיות החכמות המאכלסות את שנתך':
על סמל החיה והחיה בחלומות

רות נצר

'החיות החכמות המאכלסות את שנתך': על סמל החיה והחיה בחלומות

רות נצר¹

"נוסעת בעלת לב צפור שחורה
שלך החיות החכמות המאכלסות את שנתך" (אלחנדרה פיזארניק)ⁱ

המיתוס המרכזי של התרבות האנושית, ובעיקר של התרבות המערבית, הוא ניצחון ואילוף החיה ואף הריגתה או הקרבתה. האל, המלך הקדמון והגיבור – מתואר כמי שיכול לנצח את החיה הקדמונית ולשלוט בה. או כמי שמלווה על ידי חיה שהוא שולט בה והיא מסמלת את כוחו.

התודעה האנושית ביסודה מחייבת את ההמעטה, ההחלשה, ההגבלה ואף הגינוי של היסודות החייתיים-היצריים כי הם מסמלים את הכוח הלא-מודע המאיים להשתלט. התודעה נבנית על ידי חיזוק כוח השליטה של התודעה על פני היצרים בנפש. בתרבויות המערביות החיה כמסמלת את היצרים הגופניים נחשבת לנחותה. היבטים רבים של הגוף נחשבים טמאים; אברי הפרשה, וכן הפרשות הגוף, ודם המחזור. ההבחנה ביהדות ובתרבויות קדומות אחרות, בין חיה טמאה וטהורה, היא אחת הדרכים להבחין בין היסוד המאיים לבין היסוד החיובי של החיה. טקסי טהרה שקשורים בגוף מסייעים לקבל את הגופני ולנטרל את איכותו השלילית.

חיות מסמלות במיתוסים, אגדות וחלומות את ההיבטים האינסטינקטיביים-דחפיים-יצריים-גופניים-תחושתיים הבלתי מודעים שלנו ששייכים לממלכת הגוף. פרויד כינה אותם 'איד', ויונג כינה אותם 'צל', ואיתם באנו לעולם. הנטיה היא להתייחס אל 'האיד' וה'צל' כשליליים, אף כי בממלכת טבע הנפש דבר אינו טוב או רע מלכתחילה.

לכן כפיצוי על עמדה זו הופיעו הספורים שמשיבים לחית הגוף את ערכה: באגדות אירופאיות פעמים רבות החיה שהאדם פוגש היא מורת הדרך שלו. היא מראה לו את הדרך. יש שעליו ללמוד לקבל את החיה עם החלקים הדוחים שבה, כדי שיתגלה אופייה האיכותי. כך בספור 'הנסיך צפרדע', שבו על הנערה לנשק את הצפרדע ואז הוא מתגלה כנסיך. וכן באגדה 'החיה והיפה', שבה מה שנראה ככעור וחיתיות נגאל בזכות האהבה. זו הטרנספורמציה האלכימית של היסוד הנחות של החיה ליסוד הנעלה שבה. בפעמים אלה החיה מסמלת את יסוד הצל של האדם שהוא לומד לחיות איתו בשלום ולגלות את סגולותיו המיטיבות.

הקדמונים בתרבויות קדם-מונותאיסטיות, הכירו בכוחם הייחודי של בעלי החיים ולא ראו עצמם עליונים עליהם. הם לא הפרידו בין רוח לגוף.

¹ פסיכולוגית קלינית - יונגיאנית

חיות מסוימות מסמלות בתרבויות שבטיות, וכן באגדות ובמיתוסים את החיה השורדת, הערמומית, ואת הטריקסטר האל התעלולן בשלב הראשוני שלו, שבמיתוס האינדיאני הוא חיה – זאב ערבות או עורב או ארנב. באירופה זה השועל. חית הטריקסטרⁱⁱ מסמלת את העורמה האינסטינקטיבית של ההשרדות, בשרות האגו. חית הטריקסטר היא לעתים גם בעלת כוחות של הבורא עצמו. משמעות הדבר שהיסוד החייתי הוא יסוד הנפש ומאפשר את בריאתה. בהיבטים אחרים החיה מסמלת חכמת חיים עמוקה. למעשה החיה כמסמלת את חכמת הצל היא מורת דרך אל העצמי.

לשבטים בתרבויות קדומות יש חית טוטם, כסמל עצמי שבטי. גם כיום, יש לעמים שונים סמל של חיה, כשריד קדום מימי קדם, כשהעמים משתמשים בסמלי חיות כטוטם שבטי. חיות עוצמה כמו הנשר, הנחש, הדוב, האריה – שכיחים כמסמלי עמים. החיות מייצגות את רוב סמלי המזלות באסטרולוגיה, וכך מבטאת החוויה קיומית בדבר הקשר הקיומי בין האדם והחיה לסוגיה השונים.

אצל האינדיאנים במרכז אמריקה – לכל אדם יש חית כפיל שמלווה אותו כל חייו, או שהיא מתגלה אליו בחניכה של גיל ההתבגרות. כחית-עצמי אישי. אינדיאני פאוני אמר: "בראשית כל הדברים, חוכמה וידע היו אצל חיות, שכן טירוואה, זה שמעלינו, לא דיבר ישירות לאדם, אלא שלח חיות מסוימות כדי לומר למין האנושי שהוא מתגלה מבעד לחיה. והאדם צריך ללמוד מן החיות, מן הכוכבים, השמש והירח"ⁱⁱⁱ. הרעיון של חית הכפיל האישי מופיע בסרט 'מצפן הזהב', לפי הספר של פולמן. בסרט מתוארת מציאות שבה לכל אדם יש חיה מלווה שמכונה הדמון^{iv} שלו, ויש לה שם פרטי. החיה מקיימת דיאלוג מתמיד עם האדם, מסייעת לו, מיעצת לו, מחוץ ליקום יש יקומים אחרים שאבק קוסמי שלהם חודר ליקום שלנו והוא עובר לאדם דרך הדמון שלו, וכך מעביר לו ידע. אצל הילדים הדמון משתנה מחיה לחיה, והוא מתקבע כחיה אחת רק בבגרותו, וזה מבטא את תהליך השינוי וההתפתחות של הילדים. האנשים הרעים בסרט, רוצים לשלוט בילדים, לנתק אותם מחית הדמון שלהם, וכך לנתק אותם מעצמותם.

מעניין שבדברי יעקב לבניו בטרם מותו (בראשית מט) הוא מרבה להשתמש בדימויי חיות כדי לאפיין את בניו: גור אריה יהודה, יששכר חמור גרם, יהי דן נחש עלי ארץ, נפתלי אילה שלוחה, בנימין זאב יטרוף. נראה שהשתמרו במקרא העקבות הקדומים של החיה האישית. חיה בעלת יכולת רוחנית מיוחדת במקרא היא חמורו של בלעם שרואה את המלאך שהאדם אינו מסוגל לראות.

החיות הן בעלות חושי טבע בלתי אמצעיים והן משיבות אותנו אל הטבע שבנו שאיבדנו. המשורר טד יוז, בשירו 'שועל המחשבה', מתאר את עצם היווצרותו של השיר והופעת הדימויים מהלא מודע כהופעתו של שועל מתוך עמקי אפלת היער בשעת חצות: " בצחנת שועל חמה ופתאומית / הוא נוגע בחוד החשוך של הראש, ונכנס"^v. הכלבה שלי – מנוחתה עדן, מלבד הקשר הרגשי, הנאמנות וחכמת הלב - לימדה אותי שאפשר להביט לכלב בעיניים עד אין סוף, ללא מבוכה או מיצמוץ, כמו להביט אל האינסוף. התחושה הייתה שהיא יודעת את צידם האחר של הדברים, את הקשב המרוכז בכל החושים הדקים ביותר שמעבר לספקטרום האנושי, שהיא שומעת ורואה ויודעת מה שנבצר מאיתנו. היא לימדה אותי את הקשב והדריכות העמוקים ביותר אל היקום.

למרות שהיהדות האורתודוקסית מושתת על הגבלת והמעטת הגופני ואף גינויו, במקורות המיסטיים של היהדות יש עמדה אחרת: בחזון המרכבה של יחזקאל יש ארבע חיות שהן הכרובים, שהן שילוב של אדם וחיה, שהיסוד החייתי בהן הוא הבולט. ומעל ארבע החיות יושב האל כמראה אדם. האנושי צריך ללמוד לשלוט על היסוד החייתי אבל לא להתנתק ממנו ולשמור על קשר חיות פנימי איתו. תאור המרכבה הוא של שילוב אנושי וחייתי כשהמבנה של ארבע חיות-אדם שמעליהן יושב אדם יוצר תבנית דמוית מנדלה, שהיא תבנית שלמות היקום והנפש. בלשונו, המאנדלה היא סמל העצמי. העצמי מכיל אפוא מלכתחילה את היסוד האנושי שמשמר בו את היסוד החייתי האינסטינקטיבי היצרי כמקור אנרגית חיים.

בקבלה, חמשת שלבי הנפש הם: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה. מעניין שהחיה היא שלב גבוה בקיום הנפשי. והיא מסמלת חיות גבוהה ולא חייתיות. אולם השפה מגלה לנו שבעברית חיה וחיים – הם אותו שורש. אין חיים ללא קשר עם החייתי שבנו.

לפני שנים אחדות חלמתי חלום שבו החיה מופיעה בהיבט רוחני מובהק: בחלומי ראיתי אייל שקרניו הגדולות משתרגות ואז קרניו התאחדו לקרן אחת, הוא הפך לחיה האגדית יוניקורן. הוא הרכין ראשו לשמות ממעיין והזהירו אותי לא לגשת אליו. למרות זאת התקרבת ונבע מפיו נהר אנרגיה עצומה והכה בי בכוח עד שהתעוררתי.

החיה כשלעצמה מסמלת את ההיבט הגופני של האדם. ב'ספר יצירה' של ספרות הסוד היהודית, מתואר כל אבר בגוף בהקשר שלו לאותיות ולספירות, שהן הממד הרוחני הגבוה. ובזהר כתוב: "ר' שמעון אומר: 'נודע בשערים בעלה', מי הם השערים? ...בוא וראה: הנשמה של האדם אין מי שיכול לדעתה, אלא על ידי אברי הגוף, והם מדרגות העושות מלאכת הנשמה... אבל באותם שערים, שהם פתחים לנשמה, נודע הקדוש ברוך הוא" ^{vi}.

המסמל הגדול של דחף ההתפתחות הריפוי והשינוי - הוא חיה: זה הנחש שמלווה את הספור האנושי מקדמת דנא, שמקורו באינסטינקטים העמוקים התת קרקעיים, והוא מסמל את היצר המאיים וגם מביא המרפא. הוא מסמל את התחדשות ותחיית החיים ואת הטרנספורמציה של אנרגית החיים בשרות ההתפתחות. כך הוא נחש הקונדליני שעולה במעלה השקרות ומעלה את האנרגיה מיצירות אל רוחניות. כך הוא הנחש של אל הרפואה היווני אסקלפיוס, והנחש של מוט הקדוקאוס של הרמס באלכימיה ^{vii}.

השאלה היא איך החיה מופיעה באגדה ובחלום. האם היא מסייעת לחולם או שהיא הרסנית, ומאימת לפגוע בו. עלינו לשאול, מה היחס של החולם לחית הנפש שלו. האם הוא מטפל בה, האם הוא בורח ממנה או מנסה להשמיד אותה, ובאיזו חיה מדובר. האם זו חיה קדמונית בולענית דמוית תנין, שמסמלת את הכוחות הלא-מודעים המאיימים לבלוע את האגו, ולכן צריך להלחם בה ולהרוג או לאלף, או אם זו חיה מסייעת. האם זו חיה שמגלמת תוקפנות של חית בר, או חיה שקרובה לתודעת האדם כמו כלב. האם החיה מעמתת עם הבעייתיות של חוסר המודעות שהחיה מסמלת, או שהיפך - היא מסמלת את הצורך של התודעה הרציונאלית מדי להתחבר אל קיום גופני, טרום מודע ואינסטינקטיבי. האם זו חיה

פרימיטיבית ונמוכה בהתפתחותה, כמו עכביש, נמלה, חרקים – שמסמלים חלקים בלתי מפותחים בנפש, או חיה מפותחת, אינטליגנטית בעלת תושייה.

למעשה, כל חיה יכולה להופיע בהיבט השלילי או החיובי שלה, כפי שלכל ארכיטיפ יש הבט חיובי ושלילי. הכלב יכול לנשוך אבל גם להנחות. העכביש יכול לארוג אבל גם ללכוד, הנחש יכול להכיש אבל הנסיוב שלו גם מביא מרפא.

באגדות וסיפורים הפיכת האדם לחיה מסמלת את התהליכים הרגרסיביים. גרגורי סמסא בספור 'השרץ' של קפקא, שהופך לחרק ובסופו של דבר מת ומטאטאים אותו החוצה. בספוריו של ברוננו שולץ מתוארת הידרדרות אביו לשיגעון כשהוא מזדהה עם העיט המפוחלץ ועם תיקנים, כביכול הפך להיות חיה כמותם. במיתולוגיה היוונית הנשים הבורחות מזאוס הופכות לעתים לחיה (או לצמח) כדי להתגונן ממנו, כמו איו שהופכת לפרה ודפנה לעץ הדפנה. מיתוסים אלה מתארים את התהליך שבו נשים שמאומות על ידי הגבר האונס מתנתקות מנפשן שלהן, כדי לא לחוש את הטראומה, על ידי רגרסיה למצב נפשי מנותק, נטול תודעה, כמו שהחיה והצמח נטולי תודעה.

כמו לכל סמל יש לחיה משמעות סמלית חיובית או שלילית בהתאם להקשר בו היא מופיעה. בעיקרו של דבר החיה מסמלת את חיי הגוף, היצרים והאינסטינקטים, והיא חיובית כשיש יחס חיובי ומאוזן כלפיה, והיא בשרות האגו והעצמי.

בקלפי הטארוט^{viii} שמתארים את מסלול מסע הגיבור ומסע העצמי, אפשר לעקוב אחר היחס בין הדמויות האנושיות לבין החיות המופיעות בהם. אזכיר כאן את הכלב שרץ למרגלות 'השוטה' משמש בתפקיד כפול של ליווי, שמירה והמרצת ההלך בדרכו, וגם כמזהיר אותו מפני סכנות. הכלב מסמל את האינסטינקטים שקרובים לתודעה ולרגש האנושי שמאפשרים להלך להקשיב לאינסטינקט הפנימי הנכון בדרכו. לכן הילדה דורותי, מהספר 'הקוסם בארץ עוץ' יוצאת למסע; כדי להציל את הכלב שלה, והיא מסרבת לחזור עד שלא יבוא איתה. מי שמעלה בידו את קלף 'השוטה', ישאל עצמו האם הוא שוטה שאינו מקשיב לאינסטינקט הכלב, הידיד הפנימי שלו, או שהוא מקשיב לו, ובכך מגשים את משמעותו האמיתית של השוטה, שהיא חכמה לאמתו של דבר.

המשוררת היהודיה אלחנדרה פיזארניק כתבה: "נוסעת בעלת לב צפור שחורה / שלך החיות החכמות המאכלסות את שנתך". היא ידעה שחיות חכמות מאכלסות את שנתה, אבל לב הצפור השחורה שלה הכריע אותה והיא התאבדה. למרות שדליה – מטופלת בת שלושים - חיה את צפור הנפש השחורה המדוכאת שלה, צפור הנפש שלה הצליחה להמריא, במידה רבה, בגלל שלמרות הדיכאון והסגירות הגדולה שלה, השער שלה אל המעמקים נשאר פתוח, ומתוכו עלו חלומות חיים, גם אם מפחידים בחלקם, ובאמת היו חיות חכמות שאכלסו את שנתה.

החיות באות מהמדבר, השדה, היער, מהטבע האינסטינקטיבי הפנימי שהוא ממלכת האם והאשה. החיות שייכות לממלכת האם-האלה הגדולה. ארטמיס היא בתולה שחיה ביער. דליה היא בתולה שחיה עם החתולים שלה ומוטיב החיה שכיח למדי בחלומותיה. זה משמח אותי כי משם אמורה לבוא החיוניות האנרגטית שחסרה לה..

פון פרנץ^{ix} אומרת שלנשים יש יחס עמוק ביותר לטבע מן הצד החיובי שבו. בדיון על הספור על הנערה כרותת הידיים, אומרת פון פרנץ שלפעמים הבדידות ביער – כמו של הנערה בספור – היא הדרך היחידה להתחבר אל טבעה האמיתי הספונטאני אל מקום שבו מתרחשת הצמיחה הטבעית של הנפש והחיים ללא הפרעה של התודעה ושל העולם הגברי והקולקטיב וללא לחצי פרסונה. בבדידות ביער מתרחש הריפוי מידי הטבע - צומחות מחדש ידי הנערה הכרותות. פון פרנץ אומרת גם ש"הפשטות הלא-מודעת של בעל חיים מתכתבת היטב עם הפצעים בנפש הנשים". זה היה הספור של דליה. היא חשה זאת מבלי דעת. למרות הלגלוג של בני משפחתה, היא המשיכה להתמסר לחתולים שלה, לטפל בהם, להעניק ולקבל מהם חום אימהי ואהבה רבה. תמיד יש לה חתול או חתולה אחת שהם מוקד הקשר העמוק שלה.

כשלא חיים את חית הגוף, מתכחשים לגוף, או משתלטים עליו – הוא נוקם בנו ומגלה את פניו השליליות דרך סימפטומים גופניים. לדליה היו ועדיין סימפטומים גופניים רבים. דליה עובדת חרוצה מאד ויש לה כמה חברות. אבל היא מנותקת מהחיים. כשהגיעה הייתה מלאה פחדים וחרדות ושנאה עצמית. נמנעה מכל דבר זולת עבודה - לא נוסעת מחוץ לעיר שבה היא חיה. ממעטת לבלות. חברת אנשים, שלא לדבר על גברים, מפחידה אותה. בולט הניתוק שלה מהגוף – לא רק שאין שום פעילות גופנית, יש גם נתק מהמיניות ויצריות אחרת. במשך הזמן גם איבדה את התיאבון – את היכולת לחוש טעם באוכל.

הסימפטומים הגופניים שלה – קוצר נשימה, צרבות, כאבים בעיכול, כאבי גב, שינה טרופה. גם אמה חיה חיים מצומצמים. אמה הייתה בדיכאון תקופה ארוכה בילדותה של דליה. ארכיטיפ הגוף קשור באם-בטבע הראשוני האינסטינקטיבי. בארכיטיפ האם הגדולה. האם עצמה טפלה בה כשהייתה ילדה, אולם לא זכור מגע גופני וגם היום אין במשפחה מגע גופני וחבוקים בין בני המשפחה.

דליה הזדהתה במיוחד ונקשרה במיוחד לחתולות פגועות בגופן - לחתולה עיוורת, ואחר כך לחתולה פגועת רגל. שדרכן יכלה לחוש את החמלה והאהבה לחלק הפגוע בנפשה ובגופה. אני מרבה לעבוד עם דליה בדמיון פעיל ומודרך, ובגלל הנתק מגופה אני מבקשת ממנה פעמים רבות לדמות את תמונות ההדמיה בגופה, כדי לחבר אותה אל חווית הגוף. כמו כן היא נעזרת בהרפיה שבה היא חווה במוחשיות את הנשימה בכל גופה, ומאפשרת לדימויי אנרגיה חיובית להתמזג עם הנשימה פנימה אל גופה.

דליה מביאה חלומות רבים. מביניהם בולט מוטיב החיות, שמבטא ומאפשר לתת מקום לקיומה הגופני, לאנרגית הקיום הבסיסית של האיד והצל, ולשאר ההיבטים הבלתי מודעים בנפשה שהחיות מסמלות. החיות בחלומותיה שימשו ועודן משמשות לה כמורות דרך.

למעשה החתולים שימשו לה כזולת עצמי^x. זולת עצמי הינו מישהו או משהו שאינו נחוה כישות חיצונית לעצמי, אלא מחובר אליו בקשרי התמזגות ומספק לו חומרים נפשיים החיוניים לבניית הנרקיסים הבריאים. אדם או חיה שמשמשים כזולת עצמי הם לא רק מסמלי האינסטינקטים ומסמלי העצמי אלא הם נוכחות חיה שאפשר לקיים איתה קשר רגשי הדדי. דוגמא לחיה שמהווה זולת עצמי רואים בסרט 'אקווס', שבו נער מופרע מאד יוצר יחסי אהבה והזדהות עם סוס, שמהווה בשבילו את האב והאם הנעדרים, אלוהות,

גבריות, חום גופני, גופניות, מיניות, וחברות. הוא אוביקט אהבה כולל-כל שרק איתו הוא מסוגל לתקשר.

*

לפני שנים אחדות נפגשתי עם אשה שעושה עם הפונים אליה מסעות שמאניים כדי לפגוש את החיה האישית של האדם. החיה שפגשתי הוסיפה ומוסיפה ללוות אותי. אני קוראת לה בשעות הצורך והיא אתי. זו מעין חית טוטם אישית. נכון יותר – חית העצמי. זו הסיבה שאני נוהגת לשאול מטופלים - איזה חיה מבטאת אותך עכשיו. וגם – איזה חיה היית רוצה להיות. או איזו חיה יכולה לבוא עכשיו לעזרתך.

לא מכבר חלמתי: "אני מגלה אצלי בבית, בפינות שונות שלא שמים לב אליהן, מקבצים של פסלי חיות קטנים שנמצאו בכל מיני מקומות ושיבצתי אותם יחד על מעין מדף-תשתית אחד צפוף צפוף. אני חוששת שיפרצו לביתי ויקחו אותם כי זה בעל ערך. אני הולכת בשביל כלשהו ורואה בצידי הדרך אבנים שמתוכם רואים פסלי חיות שמצופים באבן עצמה, כאילו שלֵבָה של הר געש ציפתה אותם ומישהו כבר חשף את חלקם. האבן בצבעים כהים. מעין בורדו כהה. זה נפלא ביופיו ואני אוספת אותם. רואים שם פילים, אילות, פרות ועוד. פסלי-האבנים הם ברשות הרבים וכל אחד יכול לאסוף אותם ואני מתפלאת".

כשהכנתי את המאמר נזכרתי בחלום רב עוצמה שלי בראשית דרכי, ובתחילת הטפול שלי – בחלומי ראיתי אריה עצום ממדים ברעמה צהובה ניצב בעומק הים, על קו האופק של הים. המים עלו המים הציפו את החוף ואנשים ברחו. אולי לא הייתי זוכרת את החלום אלמלא הבעת פניו הנדהמת של המטפל. במשך השנים למדתי לשחות בים הנפש. לפעמים אני מזמינה אריה ללוות אותי, כמו האריות הרקומים בפרוכת שמלווים ושומרים את ארון הקודש.

מעניין שלביאה מופיעה לעתים קרובות בחיות המוזמנות אצל מטופלות. מטופלת אחת חלמה על לביאה, היא כתבה את ה'דמיון פעיל' שלה: "פגשתי את הלביאה במדבר. היא הביטה בי ואמרה – את לא טרף בשבילי והתעלמה ממני. רצתי אליה וקפצתי לה על הגב. היא משכה אותי אל חיקה. התכרבלתי בה. היא הייתה טבעית לגמרי, כאילו אמרה – חיכיתי כל כך הרבה זמן שתבואי. הציפייה הארוכה הזו העמיקה את הרצון שלי להעניק לך חום. סוף סוף מצאנו אחת את השנייה."

ואז אמרה לי שהלביאה בשבילה היא "כוח שיש לי מקום בעולם. הלביאה רגועה. בוטחת בעצמה. יודעת מה היא שווה. לא צריכה לאחרים שיכרכרו סביבה כדי שתרגיש טוב עם עצמה. הכי נראה לי שהיא יודעת מה היא ושיש לה כוח מרכזי". דברנו על העוצמה והנוכחות של הלביאה שהיא הייתה רוצה לחוש בתוכה בינה לעצמה ובינה לעולם.

אריה הוא כוח איד – כוח אינסטינקטים, אבל הוא גם מלך החיות, וככזה הוא מסמל שליטה ביצרים ובאינסטינקטים. הוא האיד בשרות האגו. לביאה היא שילוב של הכוח הגברי והנשי. כי הלביאה היא הצדה והטורפת. יש בה את הלחימה הגברית של האגו, וגם את האמהות והנשיות המלכותית.

בקלפי הטארוט של ריידר-וויט, בקלף 'העוצמה', רואים עלמה שרוכנת אל האריה, מרגיעה אותו, מאלפת-ממתנת אותו משוחחת אתו בידידות וניזונה מעצמתו. היא מסמלת את היסוד הנשי שקרוב במהותו אל הגופניות. בעוד הגבור המיתי נאבק בחיה להורגה, האשה מסמלת כאן את ההדדיות.

האלה המצרית שקמט היא בעלת ראש לביאה. היא אלת האסונות הבלתי צפויים, אלת מלחמה, וסערות. היא נקראה 'רבת העוצמה'. כשפייסו אותה ונרגעה כווננו כוחותיה לשמירה, הגנה ולריפוי. היא אוחזת בידה את האנך, סמל הצלב המצרי, ככוח מעניק חיים. פעם אחת הופיע אצל דליה אריה פצוע בקרקס. כשהמפגש עם העולם מורגש כהעמדת פנים והצגת יכולת כמו בקרקס, והאריה הפנימי פצוע, החיים הם באמת מלאי סבל.

בשלב מתקדם בטפול דליה הזמינה לביאה ללוות אותה, בימים שנזקקה לסיוע פנימי. דליה ספרה שלפני שנים כתבה ספור על שני קיפודים. היא אמרה שהיא בעצמה קיפוד, מתגוננת על ידי קוצים של תוקפנות, ונחשבת קשוחה וסנובית.

גם הצב מופיע לא מעט בחלומות. לעתים הוא מייצג פחד מהעולם, הסתגרות בבית המגונן שהוא תמיד נושא איתו. אבל הצב גם מבטא את הצורך לקבל את המופנמות, את הסבלנות ואיטיות התהליך. הצב מאריך ימים והוא חיה עתיקה. במיתולוגיה של המזרח הצב נושא על גבו את העולם!

מטופל חלם שצבים קטנים עולים מעמקי האדמה אבל אחר כך הם שבים לתוך האדמה. בתקופה הזו הוא איבד את הסבלנות לתהליך הטיפולי האיטי כצב, ואכן האנרגיה שעלתה לאט כמו הצבים, שבה ונעלמה, כמו הצבים במעמקי נפשו. אכן הוא הפסיק את הטפול בטרם זמן.

מטופלת חלמה שהיא רואה צב מוזהב. מכאן ראינו כמה חשוב שתקבל את תהליך השיקום האיטי שלה שטמון בו הזהב האלכימי של הנפש. כשדליה דמתה עצמה לצב היא אמרה – אני מתגוננת ומכוערת כמו צב. אבל גם היא למדה לקבל שהתהליך שלה איטי מאד, ושיש לה זכות וצורך להתגונן כל עוד היא זקוקה להתגוננות, והעיקר שהיא מתקדמת. כי גם צב מתקדם בדרכו שלו.

חיה אהובה על רבים היא הסוס. הסוס מסמל אינסטינקטים אציליים, גבריות, ופוטנציאל של חרות דהרה והמראה כמו של פגסוס המעופף! באגדה אירית המלך הורג את מחזריה של בתו, עד שמופיע מחזר שבא עם סוסון מדבר שמייץ למחזר ועוזר לו למצוא את הפתרונות לכל המצבים שהמלך מנסה להכשיל אותו בהם. זה סוס מדבר, כלומר, לגבור יש קשר דיאלוגי עם ההנחיה האינסטינקטיבית שלו.

דליה חלמה שהיא רואה סוס בצבע חום היא שאלה את הסוס מאיזה צד נוח לו שתעלה עליו. היא הביטה עליו וראתה שהוא עייף והחליטה ללכת על ידו ברגל. אמרתי לה שחבל שהיא לא קשובה ואכפתית לגוף-נפש שלה כמו שהיא כלפי הסוס. לדליה יש חתולים רבים בחצר הוריה איתם היא חיה. הם האפיק לרגשות הטיפוליים שלה. היא עוברת טלטלות סביב חתולים קרובים אליה במיוחד כשהם חולים נפצעים ומתים.

החתולים שמקבלים אותה, אוהבים, ולעולם לא שופטים. האהבה והכאב הגדול שהיא מרשה לעצמה להרגיש כלפיהם שומרים על החיים הפנימיים שלה ומפתחים אותם. החתול, החיה הממשית בחייה, הוא נוכחות חיה שמשמעותו הסמלית טמונה בו, כפי שאמרתי קודם.

שאלתי אותה – מה זה חתול? והיא ענתה: הם עצמאים, אגואיסטים, מתפנקים, שורדים. כל פעם שהם חולים הם קמים מחדש. ומה יש בכך כמו חתול? – אני שורדת. אמרתי לה, זה היה נכון בעבר. אבל עכשיו את לא רק שורדת. כשאת קמה מנפילות את גם מתקדמת לשלב גבוה יותר. ומה יש לך ללמוד מהם? – עצמאות אגואיזם, פינוק עצמי, הנאת המשחק. היא נזכרה שבילדותה אהבה מאד לשחק!

החתול חי את טבעו האינסטינקטיבי הבלתי מאולף, הבלתי אתי, האינסטינקטיבי, בניגוד לצד המאולף שלה. הוא ההיבט האגואיסטי שחי את צרכיו ההדוניסטיים בהתענגות, בניגוד אליה. הזדהות עם החתולים יכולה לאפשר לה להזדהות את החלק הזה שחסר לה. כי בפועל היא לא דואגת לעצמה אלא תמיד עושה למען האחרים, ולמעשה היא משרתת את צרכי החתולים במקום את עצמה.

אגדה אוסטריית מספרת על נערה שכושפה על ידי אמה החורגת, בהמשך האגדה, הנערה מצילה ארבעה חתולים לבנים מטביעה, ואחר כך הם באים רתומים לכרכרת זהב ונושאים אותה אל מעבר לאגם הקרח, אל העורב, שאינו אלא המלך שהמכשפה כישפה אותו והפכה אותו לעורב שחור. הילדה מנשקת את העורב ומשחררת אותו ואז היא נעשית למלכתו. העורב השחור, הציפור השחורה, מסמל את התודעה (מעוף הציפור מסמל את הרוח והתודעה) שנשלטת על ידי כוחות הרע, כוחות השיפוט השלילי, הביקורת העצמית, כלפי עצמה וכלפי האחרים, שהיא צריכה לגאול.

התודעה מסומלת על ידי היסוד הגברי, הראציונלי, שמבחין בין היבטים שונים ומגדיר ושופט את טיבם. כשהיסוד הגברי פועל באופן שלילי הוא משתמש ביכולת ההבחנה לשיפוט שלילי ובקורת הרסנית.

הנערה באגדה, כמו דליה, צריכה לגאול את המלך שמסמל את היסוד התודעתי גברי (האנימוס) בתוכה. לגאול משמעו לגלות את ההבט החיובי שבו. גאולה זו תתרחש הן על ידי פיתוח התודעה והמודעות העצמית והתמרת החשיבה השלילית לחיובית, והן על ידי פיתוח ההבט הגברי בנפשה, במובן של אסרטיביות ותקיפות. אזי לא עוד תחוה את הגבר בעולם כגבר שחור, כפי שהופיע בהתחלה בחלומותיה.

שינוי כזה יאפשר לה לעבור את אגם הקרח – את הקיפאון היצרי-גופני-רגשי שלה. החתולים שדליה מצילה, כמו הנערה באגדה, הם שמאפשרים את התהליך הזה. שימו לב לשיר של פיזרניק שציטטנו בהתחלה. פיזרניק מדברת על 'נוסעת בעלת לב צפור שחורה' כמו העורב באגדה והיא לא הצליחה לגאול את הציפור השחורה.

הנה חלום שבו חתול מבטא הבט שלילי הרסני: צעירה בדיכאון ועל סף פסיכוזה חלמה: "החתולים שלי מתים, הם מתנפחים וגדלים ומתחילים לרדוף אחרי בכל הבית ומנסים לאכול אותי". היסוד האינסטינקטיבי החיובי של שימור עצמי מת בנפשה, ואז היסוד החייתי האינסטינקטואלי הלא-מודע הולך ומשתלט על התודעה ומאיים לבלוע אותה.

פון פרנץ^{xi} מביאה חלום של אשה ובו היא רואה אשה זקנה תשושה עם חתולה חולה, והיא שומעת קול אומר 'זוהי חרדה קיומית'. החולמת שואלת דמות נשית בוגרת אחרת – 'האם נכון שאנשים הסובלים מחרדה קיומית ומעצבנות אוהבים במיוחד חתולים?' והאשה מאשרת.

פון פרנץ אומרת שחרדה קיומית מאפיינת את מצבו של מי שלא קיבל אהבת אם די הצורך. החתול שיודע להביא את האדם לספק את צרכיו לאוכל ופינוק – יודע שהוא ראוי לספוק כל צרכיו, ואת זה מי שסובל מקומפלקס אם שלילי צריך ללמוד – לדאוג לעצמו מבלי להתחשב רק באחרים. נראה בחלום שכשהחתול בנפש חולה אזי הנשיות בנפש היא בתשישות ובזקנת כוחות. האשה התשושה בחלום מסמלת גם את תשישותו של ארכיטיפ האם הגדולה, ארכיטיפ האמהות שהוא גם ארכיטיפ הטבע, הגוף, והחיות.

דליה העניקה לחתולים את אהבת האם שהיא עצמה לא קבלה. כך סייעה לחתול הנפש שלה להחלים.

באחת השעות בהן עבדנו בדמיון מודרך, היא דימתה עצמה על שפת הים כשמערסלים אותה בערסל. שאלתי – מי מערסל, והיא אמרה דובה. אחר כך הדובה חבקה אותה. היא אמרה שהדובה היא כמו אמא חמה.

באחד מחלומותיה דליה ראתה שלושה פילים קטנים מאובנים, בגודל של צבים, שמתעוררים מקפאון ומתחילים לאט לשוב לחיים ולגדול. החיים הגופניים הופשרו לאט, הפיל שמייצג חיה קדמונית, חכמה ורבת כוח חוזר לחיים.

בחלום אחר - היא רואה עלי כותרת של פרח ומהם מתרומם חרגול קטן ויש לו ביד כנור קטן. למרות שהוא קטן ולא נחשב וכמעט בלי גוף, הוא סימל לה את הרשות לבטא רגשות. הוא גם הזכיר לה את המשל על החרגול ששר כל השנה במקום לאגור מזון כמו הנמלה. מכיוון שהיא עצמה עובדת חרוצה כמו נמלה עמלנית אנונימית, החלום נתן לה רשות להיות בלי דאגה לבטא רגשות ולשיר את הניגון שלה.

כשדברנו על הזנחת הביגוד שלה ועל דימוי הגוף עלה בה דימוי של עכבר אפור. היא אמרה שהיא מרגישה סלידה ממנו. שהוא דוחה. כששאלתי מה היא יכולה לעשות בשבילו, היא נזכרה שלכלוכית תפרה בגדים לעכברים במטבח. היא עצמה אמרה על עצמה מדי פעם שהיא כמו לכלוכית שמנקה בשביל כולם בבית, תפקיד שהיא לקחה על עצמה, ובהדרגה החלה לוותר עליו. עכשיו, בהשראה של לכלוכית, היא הציעה לתפור לעכבר סרט ורוד לצווארו ולהכין לו קופסה מרופדת בלבן ורוד כדי שישב בתוכה, ולקחת אותו איתה.

בעבודת הדמיה שעשינו, שמסתייעת בקלפי הטארוט, דליה שלפה קלף שבו רואים עלם אווז בגביע עם דג. היא אמרה: "אבקש מהדג משאלות. אולי יעזור לי. הדג חי במים. הוא מכיל הרבה דברים טובים. אבקש ממנו שיגרום לי לזרום בקלות כמו שדג זורם בקלות. כמו שאתה שוחה בעולם שלך, ככה גם אני רוצה לשחות בעולם שלי. לעשות את הדברים היומיומיים שאנשים עושים בטבעיות". מה הדג עונה לך? – שאלתי – והיא אמרה: "דג סטנדרטי יענה – תשחי עם הזרם. ואת זה לא אקבל. אם יהיה דג יותר מבין יגיד: תהיי מי שאת, ותאהבי את עצמך אפילו כשאת הולכת נגד הזרם." "מה תהיי אם תאכלי את הדג?" – "הדג משריץ בתוכי הרבה דגיגים קטנים שיגעו בכל מקום בנפש שלי ויפתחו את כל הסתימות והעיכובים". "ואם הדגים יהיו צבעוניים?" – "אז הגוף שלי יהיה כמו חלון ויטראג' והצבעים האלו יגוונו לי את החיים ויתנו תחושה טובה. לצבעים תהיה השפעה

טובה על ההתנהלות שלי. אצלי יש צבעים כהים. מה שאני עכשיו – זה לא הרבה צבעים. מה שאני באמת אוהבת, ומי שאני באמת, זה המון צבעים, וזה מרגש".
הדג מסמל תכנים נפשיים לא מודעים. כמו מטופלים רבים, דליה לא הזדקקה לפרשנות של משמעות התכנים הלא-מודעים בחלומותיה. היא חייתה את החוויה שהן מביאות איתה. והחוויה התרחשה ועודה מתרחשת.

הדג במיתוס ובחלומות יכול להיות גם זה שמביא אוצרות וכך הוא מורה דרך אל העצמי. אולם הפיכת אדם לדג היא תמיד ביטוי לתהליך רגרסיבי. אשה שמכורה לסמים חלמה שנולדת לה תינוקת והיא הופכת לדגה.

אחרי שבע שנים, בשלב שדליה מרגישה שהשתנתה מאד ואנחנו מתקרבות לדילול המפגשים הטיפוליים, היא חולמת שבביתה יש נמרה ידידותית שמתחככת בה כמו חתולה ודליה מאפשרת לה להתגורר בחדרה, כדי שלא תסתובב בבית ולא תפחיד אנשים. דליה שמחה מאד בחלום הזה. היא אמרה שנמרה יודעת לשמור על הטריטוריה שלה, יודעת לדאוג לעצמה, אינה צריכה שידאגו לה והיא פראית ולא מוותרת. וכדבריה "הנמרה רצה, גם אני רוצה לרוץ, כשהייתי ילדה הייתי מצטיינת בריצה. יש בה כוח לחימה, עוד אין בי את כל אלה אבל זה מתבשל בי". ראינו איך הנמרה מסמלת את האנרגיה הגופנית-אינסטינקטיבית-יצרית ששבה אליה, את העצמאות לדאוג לעצמה, ואת היכולת להשתמש בכוח באופן לא מבוקר. הנמרה לא מתקיפה אותה, ההיפך, היא ידידותית. התוקפנות של דליה כבר לא מכוונת אל עצמה בביקורתיות, אשמה ודיכאון. האנרגיה הצילית משתחררת ומתקיימת בביתה באופן ידידותי ונשלט.

לא מכבר דליה חלמה על אשה מבוגרת שמתה לא מכבר, שבאה ומחבקת אותה ואומרת לה שקבלה שוב מחזור – שמסמל את התחדשות החיים החייתיים, הטבעיים, הגופניים, הנשיים בתוכה. ארכיטיפ האם הגדולה שבוטא עד כה בחיות שהופיעו בחלומותיה, מבוטא עכשיו דרך דמות אנושית. המעבר מסמל של חיה אל סמל אנושי מבטא התקרבות של התכנים למודעות עצמית.

דליה אמרה שזו אשה נעימה וטובה ורגשית. האשה בחלום מגלמת גם את הזקנה החכמה, שהיא חכמת החיים הנשית הנצברת עם השנים, וגם את העצמיות הנשית. בחלום היא שבה לתחייה, שהרי שבה לחיים בחלום, והיא מברשת את ההתחדשות הגופניות הנשית והפריון.

מקורות

ⁱ אלחנדרה פיזרניק. תרגום פבלו יצחק הלוי-קירטצ'וק. כרמל 5-6. 2002. עמ' 71.

ⁱⁱ ראו נצר רות. 2004. המסע אל העצמי – אלכימית הנפש – סמלים ומיתוסים. מודן. עמ' 258-274.

ⁱⁱⁱ קמפבל ג'וזף. 1998. כוחו של מיתוס. תרגום מתי בן יעקב. מודן. עמ' 107.

^{iv} הרקליטוס אומר כי אופיו של אדם הוא הדיימון השולט בגורלו. גרשם שלום מסביר שתורות אזורטריות מהמסורת של ימי הביניים מדברים על העצמות הרוחנית שהיא 'הטבע המושלם' של עצמו, והיא גלגולו

של 'הדמון העצמי' או המלאך האישי, שהופיע לראשונה בפפירוסים מאגיים יווניים ואצל הניאואפלטוני
יאמבליכוס. שלום מזהה את הדמון העצמי עם ה'צלם' הקבלי, שהוא הדיוקן הרוחני המיוחד הפרטי שיש
לכל אדם, שהיה נגלה למקובלים ומדבר איתם.
שלום, גרשם. 1977. פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה. ירושלים: מוסד ביאליק. עמ' 358-360.

^v יוז טד. שועל המחשבה. תרגום סבינה מסג. שוקן. עמ' 7.

^{vi} זהר ח"א קג ע"ב.

^{vii} נצר. שם. עמ' 281.

^{viii} נצר רות. 2008. הקוסם, השוטה והקיסר – מסע אל העצמי בקלפי הטארוט. מודן.

^{ix} וון פרנץ מארי לואיז. 2005. הנשי באגדות. הקבוץ המאוחד.

^x העצמי מתפתח תמיד בתוך מטריצה הכרחית של יחסים מיוחדים במינם עם הסביבה, יחסים הקרויים
יחסי עצמי וזולתעצמי. מטריצה זו חייבת להתקיים לאורך זמן וללא הפרעות, כדי להביא להבשלה של
גרעין העצמי, אחרת הוא נותר במצב ארכאי וראשוני.
^{xi} שם.